

บทวิจารณ์หนังสือ

เรื่อง พระพุทธศาสนาทุนอันยิ่งใหญ่เพื่อพัฒนาประเทศไทย

สุวรรณฐา ลิ้ม

ส่วนนำ

หนังสือเรื่อง “พระพุทธศาสนาทุนอันยิ่งใหญ่เพื่อพัฒนาประเทศไทย” หนังสือเล่มนี้เขียนเรียบเรียงโดย ศาสตราจารย์เกียรติคุณนายแพทย์ประเวช วะสี จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์มูลนิธิ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ พิมพ์ที่บริษัท ออฟเซ็ทพลัส จำกัด เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2559 ประวัติผู้เขียนหนังสือ สำเร็จการศึกษาเตรียมแพทยศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, แพทยศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ (มหาวิทยาลัยมหิดล), ปริญญาทางมนุษย์-พันธุศาสตร์ (Human Genetics) มหาวิทยาลัยลอนดอน สหราชอาณาจักร และปริญญาเอก จากมหาวิทยาลัยโคโลราโด ประเทศสหรัฐอเมริกา

ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์ในการเขียนหนังสือเล่มนี้ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าถึงหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้ที่พุทธศาสนิกต้องตระหนักรู้เข้าใจและนำไปปฏิบัติให้เกิดผลแก่ชีวิต ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ซึ่งตามประวัติศาสตร์ประเทศไทยนั้นมีการควบคู่กับสถาบันพระพุทธศาสนามาโดยตลอดตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา แต่สิ่งที่ต่างจากสังคมไทยปัจจุบัน คือความห่างเหินจากพระพุทธศาสนา ความไม่สนใจที่จะศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเหมือนในครั้งอดีต ทำให้การพัฒนาประเทศไม่ประสบผลสำเร็จตามทิศทางที่ควรจะเป็น ดังนั้นวัตถุประสงค์ของหนังสือนี้ ผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านได้มองเห็นและเข้าใจในฐานะ “พระพุทธศาสนาเป็นทุนอันยิ่งใหญ่เพื่อพัฒนาประเทศไทย” โดยผู้เขียนมีแรงบันดาลใจเกิดขึ้นจากความเป็นนักอ่าน นักวิเคราะห์ และเป็นผู้บริหารในตำแหน่งต่างๆ และทำงานที่เกี่ยวข้องกับศาสนาตลอดทำให้ผู้เขียนมองว่าการจะพัฒนาประเทศให้เจริญนั้นจำเป็นต้อง

มองดูที่รากฐานวัฒนธรรมของตนที่มีอยู่ คือพระพุทธศาสนาเป็นฐานสำคัญสำหรับนำไปใช้เพื่อพัฒนาด้านอื่นๆ ของสังคมให้เป็นสังคมแบบพุทธ

หนังสือเล่มนี้ผู้เขียนได้เรียบเรียงแบ่งเนื้อหาตามสารบัญดังนี้ (0) ทุนทางพระพุทธศาสนา (2) พระสงฆ์ 4 ประเภท และปฏิบัติ (3) กลไกเชื่อมโยงสร้างสรรค์: เครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาประเทศไทย (4) วิกฤตประเทศไทยและวิกฤตโลก (5) หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (6) ประเด็นการพัฒนาประเทศไทย (7) บทบาทของวัด พระสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนในการพัฒนาประเทศไทย (8) สถาบันสงฆ์กับโลกย์ที่เปลี่ยนแปลง และ (9) ใช้โครงสร้างสมองสร้างสังคมโครงสร้างสมอง

ส่วนเนื้อหา

หนังสือเรื่อง “พระพุทธศาสนาทุนอันยิ่งใหญ่เพื่อพัฒนาประเทศไทย” เป็นหนังสือที่ผู้เขียนได้ชี้ประเด็นให้เห็นถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการพัฒนาประเทศไทยซึ่งปัจจุบันประเทศกำลังประสบกับวิกฤตหลายประการและหนทางที่จะสามารถพัฒนาประเทศให้ดีขึ้นนั้นก็ต้องอาศัยรากฐานวัฒนธรรมสำคัญของประเทศ คือมีสถาบันพระพุทธศาสนาที่อยู่คู่กับสังคมไทยมายาวนานโดยผู้เขียนได้สังเคราะห์องค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเป็นสาระของหนังสือที่ชักชวนผู้อ่านให้เข้าใจกับพระพุทธศาสนาผ่านงานเขียนนี้ที่ได้บูรณาการคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางสำหรับนำไปพัฒนาประเทศไทย ผู้เขียนได้วางโครงสร้างเนื้อหาทั้งหมดมี 9 หัวข้อข้างต้น ผู้วิจารณ์ก็จะนำประเด็นบางข้อมาสรุปสาระสำคัญไว้ในหัวข้อเดียวกัน มีดังนี้

(1) **ทุนทางพระพุทธศาสนา** ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาประเทศไทยนั้นต้องคำนึงถึงรากเหง้าของประเทศไทยที่เป็นองค์กรใหญ่และความใกล้ชิดกับประชาชนต่างได้อาศัยซึ่งกันและกันนั่นคือ วัด โดยปัจจุบันมีจำนวน 30,000 วัด ทั่วประเทศ และมีกลไกขับเคลื่อนองค์กรที่เป็นวัดให้เจริญขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน เรียกว่า พระภิกษุสงฆ์ มีจำนวนประมาณ 30,000 รูป ทั้งที่เป็นพระภิกษุ และสามเณร ซึ่งต่างมีส่วนในการสืบทอดองค์กรแห่งสังฆะให้ดำเนินต่อไปได้ ตั้งแต่เริ่มต้นเข้ามาบวชในบวรพระพุทธศาสนา และเมื่อเข้ามาบวชแล้วท่านได้ศึกษาหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของศาสนามีความเข้าใจในศาสตร์ที่ได้ศึกษามา แล้วนำไปสั่งสอนแก่พุทธศาสนิกให้รู้จักวิธีการดำเนินชีวิตที่ชอบเป็น “สัมมาชีพ” และเป็นรากฐานสำคัญของการ

พัฒนาประเทศที่ผู้เขียนได้นั้น และตระหนักให้พุทธศาสนิกชนเห็นคุณค่าของพระสงฆ์ที่ท่านได้ช่วยพัฒนาประเทศอย่างน่ายกย่อง ที่ผู้วิจารณ์กำลังจะกล่าวถึง คือ พระสงฆ์สี่ประเภท

(2) **พระสงฆ์ 4 ประเภท และปฏิปทา** ประเด็นนี้ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นถึงกระบวนการทำงานของพระสงฆ์สี่ประเภท มีดังนี้ **ประเภทแรก** พระสงฆ์ที่เป็นเชิงวัฒนธรรมชาวบ้าน คือส่วนใหญ่ พระสงฆ์ตามวัดต่างๆ ทั้งในตามชนบทและตามเมืองกรุง ก็จะเต็มไปด้วยพระที่เป็นลูกชาวบ้านซึ่งท่านได้เข้ามาบวชในพระศาสนาทั้งระยะสั้นและระยะยาว ทำให้พระสงฆ์มีวัฒนธรรมใกล้ชิดกับชาวบ้าน และทำงานประสานร่วมมือกันเป็นอย่างดี สร้างสมศรีสมานสามัคคีกัน ตรงจุดนี้เป็นรากฐานวัฒนธรรมที่สำคัญของประเทศมาตั้งแต่ครั้งอดีตที่พระสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางสังคมในฐานะเป็นผู้ไกล่เกลี่ย เมื่อสังคมมีปัญหาที่จะนำไปสู่กระบวนการสร้างความขัดแย้ง **ประเภทที่สอง** คือพระสงฆ์มีความชำนาญด้านวิปัสสนาธุระ ซึ่งปัจจุบันในสายตาของคนเมืองกรุง ผู้ที่เป็นพุทธมามกะจำนวนไม่น้อยมีการศึกษาดี แต่ไม่ได้ใส่ใจที่จะศึกษาปฏิบัติและเข้าใกล้กับพระศาสนาทำให้วิถีการดำเนินชีวิตเป็นไปไม่ราบรื่น ประสบกับปัญหาต่างๆ ที่จะนำไปสู่การแบ่งแยกที่เป็นอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน โดยพระสงฆ์ที่เชี่ยวชาญด้านวิปัสสนากรรมฐานนี้ ท่านได้ทำหน้าที่สำคัญ คือเป็นนักจิตแพทย์ให้คำปรึกษาโดยไม่รู้ตัว ซึ่งหากสังคมเห็นความสำคัญในเรื่องนี้องค์กรต่างๆ ที่ขับเคลื่อนประเทศให้เจริญก็จะเป็นองค์กรแห่งสมาธิแบบพุทธ **ประเภทที่สาม** พระสงฆ์เป็นนักวิชาการและพัฒนาปัจจุบันหากสังคมไทยเห็นคุณค่าและความสำคัญของพระสงฆ์ประเทศที่สามนี้ จะเป็นการดียิ่งท่านเป็นผู้มีความรู้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ผ่านกระบวนการศึกษาตามหลักไตรสิกขา โดยฝึกหัดพัฒนาวิธีคิด ที่ถูกต้องทั้งทางคติโลกและศีลธรรม พร้อมกันนี้ท่านก็เข้าใจระบบสังคมที่มีความซับซ้อนเป็น “Complex system Society” ในหลายมิติ ทั้งในฐานะที่เป็นพระนักวิชาการ ที่จบการศึกษาระดับปริญญาโท ปริญญาเอก ทั้งในประเทศและต่างประเทศ และอีกในฐานะคือเป็นพระธรรมทูต ทำงานประกาศคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้แก่ชาวโลก ทำให้สังคมปัจจุบันต่างเชื้อชาติต่างศาสนาได้เข้ามาศึกษาปฏิบัติกรรมฐานมากขึ้น ซึ่งต่างจากคนไทยที่มีสิ่งดีเป็นวัฒนธรรมของชาติ กลับหาเห็นที่จะใส่ใจศึกษาปฏิบัติตาม และมีการดำเนินชีวิตที่ไม่ถูกต้องจนนำไปสู่ปัญหาของสังคม ดังที่ปรากฏตามสื่อสิ่งพิมพ์ในปัจจุบัน และ **ประเภทที่สี่** คือพระผู้ใหญ่ ผู้ทรงสมณศักดิ์สูง เป็นพระราชาคณะทุกระดับ และเป็นกรรมการมหาเถรสมาคม ท่านมีลูกศิษย์ที่เคารพนับถือเป็นจำนวนมาก ทำงานทุกกระทรวงทบวงกรม มีความสำคัญมากหาก

สังคมเห็นคุณค่าของพระสงฆ์ที่ท่านอุทิศตนทำงานให้แก่สังคมไทย ที่ปัจจุบันสังคมประสบกับวิกฤตทางด้านศีลธรรมหลายกรณี พระสงฆ์ประเภทที่สามนี้ ท่านสามารถทำงานให้กับสังคมในทุกสภาพปัญหา แม้สังคมเมืองจะมีระบบที่ซับซ้อนมากมายก็ตาม ท่านสามารถทำงานให้แก่สังคมได้อย่างราบรื่น และพร้อมกันนี้การทำงานของพระสงฆ์ประเภทที่สามเป็นการสนองงานทางคณะสงฆ์ด้วย จึงทำให้กระบวนการทำงานเกิดความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ที่เรียกว่า “เครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาประเทศไทย” ซึ่งมีกลไกเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการทำงานอย่างสร้างสรรค์ มีรูปแบบเป็น “กัลยาณมิตร” ที่จะเป็นแนวทางการทำงานเพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศไทยอย่างยั่งยืนได้

(3) **หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา** ประเด็นนี้ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า การที่โลกเกิดวิกฤตอย่างรุนแรง เพราะเป็นอารยธรรมวัตถุนิยมบริโภคนิยม และไม่มีทางที่โลกจะไม่วิกฤต ดังนั้นทางออกที่จะให้พ้นสภาพวิกฤตได้ คือการพัฒนาจิตสำนึก การปฏิวัติจิตสำนึก (Consciousness Revolution) หรือการปฏิวัติทางจิตวิญญาณ (Spiritual Revolution) ตามทัศนะขององค์ดาไลลามะ ที่ผู้เขียนได้ยกมาอ้างถึง ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา ที่มีหลักปฏิวัติทางจิตวิญญาณว่าด้วยกระบวนการศึกษาในหลักไตรสิกขา มี “ศีล สมาธิ และปัญญา” นำไปสู่การประสพของระบบชีวิต ระบบสังคม ระบบสิ่งแวดล้อม ทำให้มนุษย์มีชีวิตที่ดีงาม สังคมมีสันติสุข โลกมีธรรมอยู่” นอกจากนี้ผู้เขียนได้ระบุไว้ว่า “พุทธศาสนาสอนการบริโภคเท่าที่จำเป็น และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังปรากฏความในพรหมชาลสูตร ข้อมหาศีล ให้ภิกษุเว้นขาดจากการพรากพืชคามชนิดต่างๆ โดยพิศดาร” จะเห็นว่าการที่ประเทศเกิดวิกฤตทั้งหลายนั้นเป็นเพราะขาดการตระหนักรู้ถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการพัฒนาด้านวัตถุนิยม และมีได้ฝึกหัดให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทำให้การพัฒนาประเทศไม่ได้พัฒนาหรือเจริญขึ้นตามทิศทางที่ควรจะเป็น และได้คำนึงถึงการดำเนินกิจกรรมทุกอย่างตามหลักสายกลาง หรือเป็นสมมติทั้งในระดับชาวบ้านจนถึงระดับนโยบายในการพัฒนาประเทศที่มีลักษณะเป็นการพัฒนาในรูปแบบขององค์เจตีย์ คือพัฒนาจากยอดของเจตีย์ลงมาทำให้กระบวนการพัฒนานั้นมีฐานรองรับไม่มั่นคงสามารถล้มได้ง่าย ไม่เหมือนกับการพัฒนาที่ดำเนินการจากฐานของเจตีย์ขึ้นไปสู่ยอดของเจตีย์เป็นหลักการสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนได้

(4) บทบาทของวัด พระสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนในการพัฒนาประเทศไทย

ประเด็นนี้ผู้เขียนได้เน้นความสำคัญขององค์กรทางพระพุทธศาสนา คือวัดมีบทบาทหลายประการที่เอื้ออำนวยแก่สังคมไทยปัจจุบัน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ขับเคลื่อนบทบาทหน้าที่ในหลายมิติ มีการศึกษาในหลักศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อพัฒนาจิตสำนึกใหม่ (New Consciousness) แก่พุทธศาสนิกชนได้ตระหนักรู้ (Awakening) ถึงเห็นคุณค่าของพระสงฆ์ที่เป็นนักวิชาการและนักพัฒนา และส่งเสริมความรับผิดชอบร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาวิกฤตของสังคม แล้วนำไปสู่การสร้างฐานเศรษฐกิจพอเพียงยึดหลักสามมาชีพ และเป็นการเสริมสร้างสันติภาพ (Peace) ให้เกิดขึ้นตามกรอบไตรสิกขา ที่จัดเป็นหลักการสำคัญในทางพระพุทธศาสนา ที่เน้นการพัฒนามนุษย์โดยไม่แบ่งแยกชีวิตจากการศึกษา เพราะถือว่า ชีวิต คือการศึกษา การศึกษาคือชีวิต ที่เป็นทุนสำคัญสำหรับพัฒนามนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาด้านอื่นๆ ของสังคมให้เจริญงอกงามได้ โดยหลักการที่ว่านี้สอดคล้องกับทัศนะ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวว่า “ การพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์เปรียบเหมือนเก้าอี้ที่มีครบทั้ง 4 ขา จึงจะใช้งานได้ การศึกษาต้องมีครบทั้ง 4 สดมภ์ ขาดข้อใดข้อหนึ่งก็บกพร่อง สดมภ์ทั้ง 4 ประการ คือ 0) การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ (Leaning to Know) 2) การศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถภาพ (Leaning to do) 3) การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ (Leaning to live together) และ 4) การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษภาพ (Leaning to be)”

(5) สรุป ตอนสุดท้ายของหนังสือ ผู้เขียนได้ฝากข้อคิดน่าสนใจ คือได้ตั้งความหวังไว้กับบทบาทของวัดในฐานะเป็นวัฒนธรรมที่สร้างความเชื่อไว้ตามหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่มีกระบวนการพัฒนามนุษย์ เคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นคนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่อคติต่อชาติกำเนิด เผ่าพันธุ์ สีผิว เพศสภาวะ ศาสนา อายุ หรือฐานะ ทุกคนล้วนเป็นเพื่อนมนุษย์ โดยเน้นการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายระหว่างพุทธศาสนิกชนทั่วประเทศที่ต้องอาศัยบทบาทพระสงฆ์ทั้ง 4 ประเภท เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนสังคมแบบพุทธในอนาคต โดยผู้เขียนได้เน้นที่ “การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานให้เป็นสังคมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง มีความเสมอภาค มีภราดรภาพ มีสามัคคีธรรม มีจิตสำนึกใหม่ กล่าวคือ มีปัญญาเป็นประชาธิปไตย 5 มิติ ได้แก่ 0) ประชาธิปไตยทางจิตสำนึก (Consciousness democracy) 2) ประชาธิปไตยทางสติปัญญา (Wisdom democracy) 3) ประชาธิปไตยทางสังคม (Social democracy) 4)

ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ (Economic democracy) และ 5) ประชาธิปไตยทางการเมือง (Political democracy)”

บทวิจารณ์

หนังสือเรื่อง “พระพุทธศาสนาทุนอันยิ่งใหญ่เพื่อพัฒนาประเทศไทย” เป็นหนังสือที่มีคุณค่าทางวิชาการที่ผู้เขียนได้สังเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการเป็นหลักปฏิบัติสำหรับประยุกต์ใช้กับการพัฒนาประเทศไทยปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์และมองเห็นสถานการณ์ของสังคมไทยปัจจุบัน ที่จำเป็นจะต้องหลักคิด หลักปฏิบัติสำหรับนำไปใช้เป็นกรอบของการพัฒนาประเทศที่ต้องอาศัยพื้นฐานวัฒนธรรมของตน คือมีสถาบันพระพุทธศาสนา ที่สถาบันหลักของประเทศได้น้อมนำหลักปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา มาใช้กับสังคมไทยมาตั้งแต่ครั้งอดีต แต่บริบทสังคมไทยปัจจุบันถูกเพิกเฉยและมองข้ามสถาบันนี้ไป ทำให้สังคมไทยเกิดวิกฤตหลายประการ โดยเฉพาะวิกฤตทางด้านศีลธรรม และหลักจริยธรรมของการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เป็นเหตุทำให้หน่วยงานต่างๆ พยายามหาวิธีทางเพื่อนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ จึงเกิดกระบวนการทำงานร่วมกันกับทางคณะสงฆ์ได้ขึ้น เพื่อเป็นทางออกของสังคมไทย

ถึงอย่างไรก็ตาม การที่ผู้เขียนได้รจนาหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา เพื่อเป็นแสงสว่างทางออกหนึ่งของสังคมไทย ที่ผู้วิจารณ์เห็นว่ามีส่วนสะท้อนต่อการพัฒนาประเทศไทยอย่างน้อยมีหลักคิด หลักปฏิบัติ ที่เป็นผลดีสำหรับนำไปเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศไทย 3 ประการ ประกอบด้วย

0) สังคมไทยควรที่หันมาดูรากฐานทางวัฒนธรรมของตน ซึ่งทรัพยากรหลายอย่างที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศไทยให้เจริญขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาด้านศีลธรรมของคนในประเทศให้เป็นคนที่มีศีลธรรม และมีจริยธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ไม่เอารัดเอาเปรียบประกอบสัมมาชีพตั้งแต่ระดับประชาชนจนถึงผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศ 2) สังคมไทยต้องเห็นคุณค่าของสถาบันพระพุทธศาสนา ในฐานะเป็นทุนอันยิ่งใหญ่ในการพัฒนาประเทศไทย โดยเฉพาะการขับเคลื่อนองค์กรทางศาสนา คือ พระสงฆ์ ถ้าเราเห็นคุณค่าของพระสงฆ์ที่ท่านทำหน้าที่ฝึกหัดพัฒนาคนให้มีศีลธรรม เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และเป็นกำลังสำคัญ

ในการพัฒนาประเทศให้เจริญตามที่ควรจะเป็น และ 3) จำเป็นอย่างที่สังคมไทย ต้องใส่ใจศึกษา และปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนาเพื่อพัฒนาองค์กรของท่านให้เป็นองค์กรแบบพุทธ มีวิถีชีวิตแบบพุทธ นำไปสู่การพัฒนาประเทศแบบพุทธที่หลักการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืนหรือตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จะเห็นว่าหลักปฏิบัติทั้ง 3 ประการ ดังกล่าวข้างต้นมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการทำงานของพระสงฆ์ ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการทำงานเพื่อสังคม ซึ่งมีกระบวนการทางด้านที่ดีแก่สังคมไทย หากสังคมเห็นคุณค่าการทำงานของพระสงฆ์ทั้ง 4 ประเภท **ประเภทแรก** คือ พระสงฆ์ที่มีวัฒนธรรมใกล้ชิดกับชาวบ้าน และทำงานประสานร่วมมือกันเป็นอย่างดี สร้างสมัคสมานสามัคคีกัน ตรงจุดนี้เป็นรากฐานวัฒนธรรมที่สำคัญของประเทศมาตั้งแต่ครั้งอดีตที่พระสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางสังคมในฐานะเป็นผู้ไกลเกลี่ย เมื่อสังคมมีปัญหาที่จะนำไปสู่กระบวนการสร้างความขัดแย้ง **ประเภทที่สอง** คือพระสงฆ์ที่เชี่ยวชาญด้านวิปัสสนากรรมฐาน ท่านได้ทำหน้าที่สำคัญเป็นนักจิตแพทย์ให้คำปรึกษาประชาชนที่รับความทุกข์อันเกิดจากปัจจัยต่างของระบบสังคม หากสังคมเห็นความสำคัญในเรื่องนี้ องค์กรต่างๆ ที่ขับเคลื่อนประเทศให้เจริญก็จะเป็นองค์กรแห่งสมาธิแบบพุทธ **ประเภทที่สาม** พระสงฆ์เป็นนักวิชาการและพัฒนา ท่านก็เข้าใจระบบสังคมที่มีความซับซ้อนเป็น “Complex system Society” ในหลายมิติ ทั้งในฐานะที่เป็นพระนักวิชาการ และอีกในฐานะคือเป็นพระธรรมทูต ทำงานประกาศคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้แก่ชาวโลก ทำให้สังคมปัจจุบันต่างเชื้อชาติต่างศาสนาได้เข้ามาศึกษาปฏิบัติกรรมฐานมากขึ้น ซึ่งต่างจากคนไทยที่มีสิ่งดีเป็นวัฒนธรรมของชาติกลับห่างเหินที่ศึกษาปฏิบัติตาม ดำเนินชีวิตที่ไม่ถูกต้อง จนนำไปสู่ปัญหาของสังคม และ **ประเภทที่สี่** คือพระผู้ทรงสมณศักดิ์สูง มีลูกศิษย์ที่เคารพนับถือเป็นจำนวนมาก มีความสำคัญมากหากสังคมเห็นคุณค่าของพระสงฆ์ที่ท่านอุทิศตนทำงานให้แก่สังคมไทย ที่ปัจจุบันสังคมประสบกับวิกฤตทางด้านศีลธรรมหลายกรณี พระสงฆ์ประเภทที่สามนี้ ท่านสามารถทำงานให้กับสังคมในทุกสภาพปัญหา แม้สังคมเมืองจะมีระบบที่ซับซ้อนมากมายก็ตาม ท่านสามารถทำงานให้แก่สังคมได้อย่างราบรื่น และพร้อมกันนี้การทำงานของพระสงฆ์ประเภทที่สามเป็นการสนองงานทางคณะสงฆ์ด้วย จึงทำให้กระบวนการทำงานเกิดความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ที่เรียกว่า “เครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาประเทศไทย” ซึ่งมีกลไกเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการทำงานอย่างสร้างสรรค์ เป็นแนวทางการทำงานเพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศไทยอย่างยั่งยืนได้ หากสังคมมีความร่วมมือกัน

ระหว่างสถาบันทางพระพุทธศาสนา สถาบันทางการเมือง องค์กรเอกชน และองค์กรต่างๆ ในประเทศ ดังนั้นผู้วิจารณ์เห็นว่าทุกองค์กรในประเทศไทยต้องทำงานร่วมกัน กำหนดเป็นวาระแห่งชาติ เป็นนโยบายที่จะต้องปฏิบัติตามเพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศไทยแบบยั่งยืนสืบไป

สรุป

โดยสรุปสาระของหนังสือพระพุทธศาสนาทุนอันยิ่งใหญ่เพื่อพัฒนาประเทศไทย นับเป็นการจุดประกายให้สังคมไทยได้มองเห็นคุณค่าและแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาซึ่งมีความสำคัญต่อประเทศไทยมานับการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้สร้างสรรค์ภูมิปัญญาที่ดีแก่สังคมมาตลอด แก่สิ่งที่น่าเสียดายเนื่องด้วยสังคมปัจจุบันมีความเติบโตด้วยสังคมวัตถุนิยมซึ่งแพร่หลายไปทั่วจึงส่งผลให้เกิดปัญหาการไม่มีจิตสำนึกสาธารณะ ส่งผลให้เกิดปัญหาต่างๆ มีวิกฤตทางการเมือง วิกฤตทางเศรษฐกิจ วิกฤตทางสังคม วิกฤตทางสิ่งแวดล้อม วิกฤตทางศีลธรรม และวิกฤตทางการพัฒนาคน จึงทำให้สถาบันทางพระพุทธศาสนามีความสำคัญยิ่งที่พุทธศาสนิกชนต้องกลับมาทำความเข้าใจศึกษารวมเสียใหม่โดยปฏิบัติธรรมให้รู้จักใจตนเองมากขึ้น เพราะเมื่อรู้จักตนเองแล้ว เราก็จะเข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงว่า มีประโยชน์ต่อชีวิตและมีคุณค่าต่อสังคม และจะเป็นหนทางช่วยปกป้องรักษาพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวต่อไป จากรุ่นต่อรุ่น อย่าฝากพระพุทธศาสนาไว้กับคนใดคนหนึ่ง แต่ฝากไว้กับพุทธบริษัททุกคนที่จะต้องนำไปปรับใช้ ดังนี้

คณะสงฆ์ไทย และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ นับเป็นองค์กรใหญ่ทำหน้าที่ธำรงสืบทอดหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาควบคู่กับสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ดังนั้นคณะสงฆ์ไทยในฐานะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของพุทธศาสนิกชน เมื่อนักวิชาการได้รจนาผลงานที่อ้างอิงคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขวิกฤตปัญหาด้านศีลธรรมของสังคมจึงต้องตระหนักรู้ในบทบาททางศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นหน่วยงานที่สอนงานคณะสงฆ์ก็มีหน้าที่เช่นเดียวกันเพื่ออำนวยให้พระสงฆ์ได้ทำงานอย่างเต็มที่เพื่อให้สังคม **รัฐบาลไทย** ในฐานะที่เป็นผู้นำพาประเทศไทยไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใคร่ครวญบทเรียนการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาว่า ได้พัฒนาถูกต้องหรือยัง หากมุ่งพัฒนาด้านวัตถุเพื่อเติบโตด้านเศรษฐกิจอย่างเดียว โดยมีได้พัฒนาคนให้มี

ศีลธรรมเพื่อไปรับใช้สังคมก็อาจจะทำให้การพัฒนานั้นไม่ตรงจุดของการพัฒนาที่แท้ ผลงานชิ้นนี้จึงเห็นว่าเป็นประโยชน์ยิ่งนำไปพิจารณาเพื่อเป็นแนวทางสำหรับพัฒนาประเทศไทย

องค์การเอกชน ในฐานะเป็นองค์กรที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญเติบโตก็จำเป็นอย่างเช่นกันที่ผู้บริหารต้องคำนึงถึงหลักความเป็นธรรม โดยเฉพาะการผลิตสินค้าเพื่อให้ผู้บริโภคต้องดูความปลอดภัยเป็นอันดับแรก ดังนั้นการมีผลงานที่เสนอแนวทางนำไปพัฒนาด้านเศรษฐกิจ โดยอิงคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้เพื่อบริหารงานบริหารคนให้มีศีลธรรมจึงจำเป็นยิ่ง

เอกสารอ้างอิง: References

- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2546). *ทิศทางการศึกษาไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2547). *โรงเรียนวิถิพุทธ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2559). *พระพุทธศาสนาทุนอันยิ่งใหญ่เพื่อพัฒนาประเทศไทย*. จังหวัดสมุทรปราการ: ออฟเซ็ทพลัส.

